

Verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid bij verwerking van giftige verbrandingsresiduen in de ondergrond

Responsibility and liability of deposition of toxic combustion residuals in the underground

Henk Zandvoort
Faculty of Technology, Policy and Management
Delft University of Technology

Oktober-November 2015

1

- Het delen van kennis en overwegingen inzake verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid gerelateerd aan zoutcavernes en verbrandingsresiduen die gevaarlijke stoffen bevatten, en aan de voornemens van AKZO NOBEL BV en TWENCE BV om zoutcavernes te stabiliseren met die verbrandingsresiduen.

To share knowledge and considerations regarding responsibility and liability concerning salt caverns and combustion residuals containing dangerous substances, and concerning the intention of AKZO NOBEL BV and TWENCE BV to stabilise salt caverns using those combustion residuals.

- Gebieden waaraan de kennis en overwegingen zijn ontleend: ethiek; theorie en geschiedenis van het recht, in het bijzonder het aansprakelijkheidsrecht.

Areas from which the information and considerations are derived: ethics; theory and history of law, notably liability law.

Overzicht / overview

I. Aansprakelijkheid: instrument voor ethische rechtvaardigheid en effectieve risicobeheersing

Liability: instrument for ethical justice and effective risk management

- Ethisch fundament van aansprakelijkheid / ethical foundation
- Het aansprakelijkheidsrecht: / liability law:
 - Gaten & historische achtergrond / gaps & historical background
 - Noodzakelijke verbeteringen / necessary improvements
 - Resterende fundamentele tekortkomingen na verbetering / remaining fundamental shortcomings after improvement

Deel I vormt het kader voor delen II en III / Part I provides the framework for parts II and III

II. Verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid voor zoutcavernes en verbrandingsafval

Responsibility and liability for salt caverns and combustion residuals

III. Observaties en vragen over verantwoordelijkheid

Observations and questions regarding responsibility

Ethische fundering van aansprakelijkheid 1

Ethical foundation of liability 1

Twee ethische beginselen vormen samen de grondslag voor aansprakelijkheid
Two ethical principles together are the basis for liability

1. Het beperkte vrijheidsbeginsel / The restricted liberty principle (also called: the do no harm principle):

Iedereen is vrij te doen wat hij/zij wil, met de (enige) beperking dat anderen geen schade mag worden berokkend.

Everyone is free to act as he/she pleases, with the (sole) restriction that others should not be harmed.

Implicatie: Voor activiteiten die mogelijk schade voor anderen kunnen veroorzaken [d.w.z.: die risico's voor anderen (kunnen) genereren] is de geïnformeerde instemming van die anderen nodig.

- De redenen zijn dat niet alle schade herstelbaar is, en als dat wel zo is, dat daadwerkelijk herstel niet zonder meer gegarandeerd is.

Implication: For activities that may cause harm for others the informed consent of those others is required.

Ethische fundering van aansprakelijkheid 2

Ethical foundation of liability 2

2. Het aansprakelijkheidsbeginsel / The liability principle:

Als er toch schade optreedt, en als degenen die de schade ondervinden niet hun geïnformeerde instemming hadden verleend aan de schadeveroorzakende activiteit, dan kan van de actor worden verlangd dat hij/zij de schade herstelt of, als herstel niet mogelijk is, zo volledig mogelijk vergoedt of compenseert.

If harm nevertheless occurs, and if those who experience the harm had not given their informed consent to the activity that caused the harm, then the actor can be required to repair the harm or, if reparation is not possible, to compensate the harm as fully as possible.

Merk op: In het algemeen kan uit een politieke meerderheidsbeslissing van zogenaamde “vertegenwoordigers” om een activiteit toe te staan niet worden geconcludeerd dat (al) degenen die er schade van kunnen ondervinden hun geïnformeerde instemming hebben gegeven.

Note: In general, from a political majority decision of “representers” to allow an activity it cannot be concluded that (all) those who may experience harm from the activity have given their informed consent.

De ethiek van gewone mensen

The ethics of ordinary people

Het beperkte vrijheidsbeginsel en het aansprakelijkheidsbeginsel stemmen overeen met wat de meeste mensen als rechtvaardig en ethisch juist beschouwen.

The restricted liberty principle and the liability principle are in agreement with what most people consider as just and ethically correct.

- Voorbeeld: Het principe dat de vervuiler betaalt
 - Dit principe volgt rechtstreeks uit beide ethische principes
 - (Vrijwel) iedereen is het met dit principe eens

Example: The Polluter Pays Principle

- (Practically) everyone agrees with this direct implication of both ethical principles

Implementatie in het recht

Implementation in the law

Toch zijn deze beginselen lang niet altijd correct of volledig in het recht geïmplementeerd

Nevertheless these principles are not always properly or fully implemented in the law

In het geldende recht komt het volgende vaak voor:

1. Er is schade, veroorzaakt door activiteiten waarmee degenen die de schade ondervinden niet hadden ingestemd.
2. En toch blijkt de schade *niet* wettelijk verhaalbaar te zijn op de veroorzakers.

In the actual law it frequently happens that harm is not recoverable from those who caused it.

Voorbeeld van niet verhaalde schade: grondvervuiling in Nederland 1950-nu Example of unrecovered harm: soil contamination in the NI 1950-now

Jaren '70: Maatschappelijke en politieke onrust over met chemische stoffen vervuilde bodem: Lekkerkerk, Volgermeerpolder, Diemerzeedijk, enz.

Het parlement is begin jaren '80 unaniem (conform de “gewone mensen-ethiek”):
“Saneringskosten moeten op de vervuiler worden verhaald” (the polluter pays)

Uitkomst volgens Evaluatie Tweede Kamer 2008:

- Tussen 1981 en 2005 gaf de overheid > 3 miljard Euro uit aan bodemsanering
- Daarvan is 60 miljoen opgehaald bij vervuilers
- Daarnaast hebben ondernemingen voor 1 miljard euro in eigen beheer gesaneerd

Ofwel: 75% voor rekening van de belastingbetaler en 25 % voor de vervuiler.

Toekomst anno 2008:

- 6500 spoedeisende locaties (van de honderdduizenden) wachten nog op sanering.
- “Bedrijvenregeling”: bedrijfsleven zal voor 50% mee betalen.

Conclusion in 2008: In spite of the Polluter Pays Principle: (1) 75% of actual clean-up costs has been paid by taxpayer; (2) Many polluted sites remained; it was envisioned that tax payers will contribute 50 % to future clean-up activities.

Vanwaar de slechte staat van dienst van het aansprakelijkheidsrecht? Reason for the bad track record of liability law?

In de 19e eeuw deed zich in alle westerse landen een transformatie van het aansprakelijkheidsrecht voor: van strikt/absoluut en volledig naar voorwaardelijk en beperkt.

A transformation of liability law occurred in the 19th century: from strict/absolute and full to conditional and limited.

1. Van strikt/absoluut naar voorwaardelijk:

Voor de transformatie: iemand die een risico creëert is aansprakelijk als het risico zich materialiseert - dus ook als geen verwijt van onzorgvuldigheid kan worden gemaakt.

Before the transformation: someone who creates a risk is liable if the risk materialises - hence also if no reproach of insufficient care can be made.

Na [vaak:] Actor alleen aansprakelijk in geval van “schuld” of onvoldoende zorgvuldigheid.* [Soms wordt al tot “geen schuld” - dus niet aansprakelijk - besloten als de activiteit door een overheid was goedgekeurd.]

After [often:] Actor liable only in case of “fault” or insufficient care.

2. Van volledig naar beperkt:

- Invoering wettelijke plafonds voor aansprakelijkheid;
- Grootschalige invoering beperkte aansprakelijkheid van ondernemingen:
 - Werknemers en bestuurders normaal gesproken (opzet en grove fouten daargelaten) niet aansprakelijk; aandeelhouders slechts aansprakelijk tot hun aandeel in het ondernemingsvermogen, maar afgeschermd voor grotere risico's.

From full to limited: legal limits to liability; large scale introduction of limited liability corporations.

* Voorzover bij de auteur bekend bevat de (huidige) mijnwet niet een dergelijke voorwaarde.

Vanwaar de transformatie van het aansprakelijkheidsrecht in de 19e eeuw?

- USA: de wens om de industriële revolutie te stimuleren. Argument gegeven door rechters in rechtsvormende uitspraken [“case law”]: “iedereen zal hiervan profiteren”.
- “Burgers wilden niet beperkt worden in hun nieuw verkregen politieke vrijheid.”
- Horwitz, Amerikaans rechtshistoricus constateert: In het bijzonder twee partijen hadden baat bij de transformatie: ondernemers en juristen.

Vanwaar de transformatie van het aansprakelijkheidsrecht in de 19e eeuw? Opmerkingen

- Opmerking 1: Wat 150 jaar geleden goede redenen geleken kunnen hebben voor afschaffing strikte en volledige aansprakelijkheid hoeven dat nu niet meer te zijn.
- Opmerking 2: Voorzover deze veranderingen in het recht tot stand kwamen via parlementen (ipv via rechterlijke uitspraken), was er zeker geen sprake van unanieme beslissingen. Er zijn altijd tegenstanders geweest van (elementen) van het nieuwe aansprakelijkheidsrecht (zoals: beperkte aansprakelijkheid van corporaties en uitsluiting van aansprakelijkheid voor ontwikkelingsrisico). Daar zijn ook altijd goede redenen voor geweest.

Actuele betekenis van de transformatie van het aansprakelijkheidsrecht

Current significance of the transformation of liability law

- De overgang van strikte/absolute en volledige naar voorwaardelijke en beperkte aansprakelijkheid in de 19e eeuw speelt ons nog steeds ernstig parten. Het geldende aansprakelijkheidsrecht wordt er namelijk nog steeds in belangrijke mate door bepaald.
 - The transition from strict and full liability to conditional and limited liability continues to play us tricks.
The current liability laws are still to a large extent conditioned by the transition.
 - Dit verklaart onder meer, zij het niet volledig,* het hierboven gememoreerde teleurstellende resultaat van de pogingen om saneringskosten van bodemverontreiniging op de vervuilers te verhalen.
- * Niet volledig. Volgens Van Dunné (2008) had, ondanks de gebrekkige vigerende wetgeving, de uitkomst anders kunnen zijn ware het niet dat “er door de Staat hoogst ongelukkig en onproductief geprocedeerd is” en dat beslissingen van de Hoge Raad in deze zaak politiek van aard waren.

Moderne voorbeelden van voorwaardelijke aansprakelijkheid 1

Modern examples of conditional liability 1

Uitsluiting van aansprakelijkheid voor het zg. ontwikkelingsrisico in de EU richtlijnen voor produktaansprakelijkheid en voor milieuaansprakelijkheid.
Exemption from liability for the so called risk of development in the EU directives for products liability and environmental liability.

- De EU Richtlijn Produktaansprakelijkheid / The EU Directive Products Liability:

A producer is not liable for harm caused by a defect in its product if “it was not possible to discover the existence of the fault, given the state of scientific and technological knowledge at the time the product was brought in circulation”.

- De EU Richtlijn Milieuaansprakelijkheid bevat een analoge voorwaarde / The EU Directive Environmental Liability contains a similar condition.

Moderne voorbeelden 2

Modern examples 2

Uitsluiting van aansprakelijkheid voor door een overheid toegestane activiteiten in de EU Richtlijn voor Milieuaansprakelijkheid.

Exemption from liability for permitted activities in the EU Directive for Environmental Liability.

Voorbeeld: / Example:

- Als een lidstaat het gebruik van genetisch gemodificeerde organismen (GMO's) heeft goedgekeurd, dan mag het bedrijven die de GMO's exploiteren vrijwaren van milieuaansprakelijkheid daarvoor.

If a member state has permitted the use of GMO's, then it may exempt the company exploiting the GMO's from environmental liability.

Gevolgen van voorwaardelijke en beperkte aansprakelijkheid

Implications of conditional and limited liability

Voorwaardelijke en beperkte aansprakelijkheid hebben ingrijpende gevolgen:

- Slechts een deel van de maatschappelijke kosten van economische activiteiten komt terecht bij de actoren.
Only a part of the social costs of economic activities rests on the actors.
- Dus ook: Slechts een deel van de maatschappelijke kosten van de produkten (zout, elektriciteit, afvalverwerking, ...) is opgenomen in de economische prijs van die produkten.
Hence also: Only a part of the social costs of products is included in the price of the products.
- En ook: Er worden meer risicogenererende activiteiten ondernomen dan maatschappelijk wenselijk of optimaal is.
And also: More risk generating activities are being undertaken than is socially desirable or optimal.

Conclusie aangaande wettelijke aansprakelijkheid

Conclusion regarding legal liability

Als we willen dat risico's beter worden beheerst, en daarmee de wereld minder onduurzaam, dan moet wettelijke aansprakelijkheid vollediger en strikter worden gemaakt dan nu het geval is.

If we want that risks are better contained, and therewith the world gets less unsustainable, then we must make legal liability more complete/full and less conditional than is currently the case.

Dit omvat onder meer / **This includes:**

- Beperkte aansprakelijkheid van (aandeelhouders van) BV's: Dit kan niet worden gehandhaafd omdat het een premie zet op risicovol gedrag (denk ook aan de financiële crises). *Noot: zie volgende slide.

- Een alternatief is: financiële borgstelling tot aan de "worst case" schade.

Limited liability of corporations cannot be tolerated because it puts a premium on risky behaviour.

- Voorwaardelijke aansprakelijkheid (zoals in de Produkt- en Milieuaansprakelijkheidsrichtlijnen) kan niet worden gehandhaafd omdat het onwetendheid en het negeren van risico's en negatieve effecten aanmoedigt, en onderzoek naar risico's en negatieve effecten juist ontmoedigt.

- Voorbeelden: asbest, tabak.

Conditional liability as in the Directives Products Liability and Environmental Liability cannot be tolerated because it stimulates ignorance and disregarding risks and negative effects, and discourages research into risks and negative effects.

Conclusie aangaande wettelijke aansprakelijkheid

Conclusion regarding legal liability

* Noot bij voorgaande slide, inzake afschaffing beperkte aansprakelijkheid van aandeelhouders. / [Note for preceding slide](#)

De begrenzing van de aansprakelijkheid van aandeelhouders voor schade veroorzaakt door een BV (“limited liability corporation”) tot het vermogen van de BV moet zo snel mogelijk worden afgeschaft. Dat zou zelfs met terugwerkende kracht kunnen, omdat de vigerende beperking van aandeelhoudersaansprakelijkheid in strijd is met de logica (aangevuld met triviale en algemeen aanvaarde aannames, zoals dat aandeelhouders een zo goed mogelijk rendement zoeken voor hun investeringen).

The limitation of shareholder liability to the wealth of the corporation should be abolished as soon as possible. That could even be done retrospectively, as the current limitation of shareholder liability violates logic (supplemented with trivial and universally accepted assumptions, such as that shareholders seek to optimise return on their investment).

Fundamentele tekortkomingen van aansprakelijkheid

Fundamental shortcomings of liability

Zelfs na verbetering wettelijke aansprakelijkheid blijven er tekortkomingen.
Even after improvement of liability law, fundamental shortcomings remain.

Aansprakelijkheid kan alleen functioneren als instrument van ethische rechtvaardigheid en effectieve risicobeheersing wanneer:

Liability can only be an effective instrument for ethical justice and effective risk management when:

- De aansprakelijke actor is geen publieke actor: dus een bedrijf ipv een op meerderheidsbesluitvorming-door-vertegenwoordigers gebaseerde overheid. /
The liable actor is not a public actor.
- De mogelijke schade is herstelbaar, of volledig compenseerbaar.*
The possible harm is repairable, or at least can be fully compensated.
- De mogelijke schade ligt niet te ver in de toekomst. (Over 100 of 1000 jaar kan niemand nog effectief aansprakelijk worden gehouden.)
The possible harm does not lie too far in the future.

* Deze beperking kan worden omzeild als er vooraf afspraken kunnen worden gemaakt met allen die schade kunnen ondervinden over hoe compensatie zal geschieden als een risico zich materialiseert.

II. Verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid voor zoutcavernes en verbrandingsafval

Implicaties van het voorafgaande voor de zoutcavernes en het verbrandingsafval.

Implications of the preceding for the salt caverns and for the combustion residuals.

Status van de aanbevelingen

Status of the recommendations

Als in het volgende wordt gezegd dat iets moet of niet moet (“aanbeveling”), dan moet dat steeds als volgt worden begrepen:

“Overeenkomstig de in deel I gepresenteerde ethische principes/uitgangspunten en implicaties daarvan moet dit of dat.”

If in the following it is stated that something should or should not be done (“recommendation”), then this must be understood as follows:

“In conformity with the ethical principles/starting assumptions presented in Part I and implications thereof this or that must or must not be done.”

Primaire actoren en verantwoordelijkheden

Primary actors and responsibilities

AKZO NOBEL BV: in bezit van private aandeelhouders / owned by private shareholders

- Verantwoordelijk/aansprakelijk voor (de gevolgen van) zoutkoepels.
- De mogelijke gevolgen / the possible consequences
 - doen zich voor op relatief korte termijn / occur at relatively short term
 - zijn relatief overzienbaar en begrensd / are relatively foreseeable and circumscribed
- AKZO's aansprakelijkheid is geregeld in de Mijnwet / AKZO's liability is regulated in the Mijnwet.
- Verantwoordelijk/aansprakelijk voor (gevolgen) stabilisatie zoutkoepels met giftige stoffen bevattende verbrandingsresten.
- De mogelijke gevolgen / the possible consequences
 - doen zich slechts ten dele op korte termijn voor / occur only in part at short term
 - zijn slechts ten dele overzienbaar / are only partially foreseeable

Primaire actoren en verantwoordelijkheden

Primary actors and responsibilities

TWENCE BV: publieke aandeelhouders (15 Twentse gemeenten, Regio Twente, Vuilverwerkingsbedrijf Noord-Nederland) / **Public shareholders**

- Verantwoordelijk voor (de gevolgen van het) verbrandingsafval.
- Aansprakelijkheid voor TWENCE werkt niet / **liability does not work**
Want / **Because:**
 - Treft de belastingbetalers, ook als ze niet hun geïnformeerde instemming hadden gegeven / **tax payers pay**
 - Lange termijn en irreversibele effecten / **long term and irreversible effects**
 - Daarom moet er een (veel) grotere persoonlijke verantwoordelijkheid rusten op bestuurders, commissarissen, en bij besluitvorming betrokken politici en adviseurs, dan thans het geval is
A (much) higher responsibility should be placed on governors, decision makers, and advisors than is currently the case.

Is de door AKZO en TWENCE voorgestelde oplossing maatschappelijk optimaal?

Is the solution proposed by AKZO and TWENCE socially optimal?

De door AKZO en TWENCE voorgestelde oplossing is een win-win strategie voor beide: / the proposed solution is a win-win strategy for AKZO and TWENCE

- TWENCE raakt (goedkoper) van het afval af / Cheaper for TWENCE
- Voor AKZO is het een relatief gunstige manier om met zijn aansprakelijkheid voor de zoutcavernes om te gaan / Favourable way for AKZO to manage its liability towards TWENCE

Maar de oplossing dient een win-win situatie voor de maatschappij als geheel te zijn: de samenleving mag geen verliezer zijn / The solution should be a win-win strategy for society: society should not loose

Er mag niet bij voorbaat worden aangenomen dat koppelen van beide problemen (zoals in het AKZO-TWENCE voorstel) ook maatschappelijk optimaal is. / It cannot be assumed beforehand that the AKZO-TWENCE proposal is also socially optimal

- Beide problemen (zoutkoepels en verbrandingsresiduen) moeten in eerste instantie afzonderlijk worden beschouwd. / Both problems need to be considered separately

Verbrandingsafval

Combustion residuals

- Als een oplossing wordt gezocht waarvan het risico ALARP* is dan moet de lijst met alternatieven niet bij voorbaat worden beperkt tot één, te weten opslag in (deze) zoutcavernes: dat heet een isolatiefout.
 - Wie zegt dat er niet veel betere/veiliger oplossingen zijn?
 - [Ik impliceer niet dat verwerking in Duitse zoutmijnen beter of het beste is.]
- * ALARP = As Low As Reasonably Possible: terminologie gehanteerd in de MER.
- Oplossingen voor het afvalprobleem vereisen de instemming van iedereen die vroeg of laat met de gevolgen ervan geconfronteerd kan worden.
- Omdat aansprakelijkheid in dit geval niet werkt moeten besluitvormers, bestuurders en hun adviseurs (veel) meer persoonlijk verantwoordelijk worden gehouden dan tot nu toe het geval is.
Ze worden nu in feite *helemaal niet* persoonlijk verantwoordelijk gesteld.

- Er zijn opties beschikbaar met voorzienbare en beperkte gevolgen:
 - gebruik van niet-toxische stoffen voor stabilisatie;
 - beheerst laten instorten, schade aan bovenwonenden vergoeden, en natuurgebieden creëren.

Alternatives with foreseeable and limited consequences are available

- De door AKZO voorgestelde oplossing:
 - Creeert een onzeker risico op een irreversibel gevolg*, op lange termijn;
 - Aansprakelijkheid kan daarvoor niet werken;
 - Er zijn alternatieven;
 - De optie moet worden uitgesloten. / AKZO's proposed solution must be excluded

* Ik neem hier aan dat de beoogde, met gevaarlijke stoffen vermengde vulstoffen niet op een enigszins praktische manier teruggehaald kunnen worden als daar na verloop van tijd aanleiding voor zou zijn.

III. Observaties en vragen over verantwoordelijkheid

Observations and questions pertaining to responsibility

De hierna volgende observaties en vragen hebben alle betrekking op de voorliggende case: zoutcavernes, verbrandingsresiduen die gevaarlijke stoffen bevatten, en het stabiliseren van zoutcavernes met die verbrandingsresiduen. Echter, de strekking ervan is veel breder dan slechts deze case.

The following observations and questions all refer to the case: salt caverns, combustion residuals containing dangerous substances, and stabilising salt caverns with those combustion residuals. However, they have a much wider significance than just this case.

III. Observaties en vragen over verantwoordelijkheid

Observations and questions pertaining to responsibility

1. Onware beweringen, halve waarheden, en andere misleidende beweringen van politici en ambtenaren, onaanvaardbaar in een rationele oplossingsgerichte discussie
False statements, half truths, and other misleading statements of politicians and officials which are unacceptable in a rational solution oriented discussion
2. Beweringen in MER rapporten en risico analyses met onduidelijke of aanvechtbare betekenis
Statements in MER reports and risk analyses with unclear or questionable meaning
3. Gebrek aan beschikbare informatie / Lack of available information
4. Gebrek aan (redenen voor) vertrouwen in deskundigen
Lack of (reasons for) confidence in experts
5. Het publiek is onwetend / The public is ignorant
6. “Eerst doen dan denken” / ”Act first think later”

Onware beweringen

Begin 2015 communiceert de gemeente Enschede, in het concept herziening Bestemmingsplan Boeldershoek, en via de media, dat het afval in kwestie “ongevaarlijk” is. (Bron: website Stichting Huize Aarde)

Dit lijkt een aperte onwaarheid.

- Waarom worden politici niet verantwoordelijk gehouden voor hun onwaarheden? [Als ze iets niet weten dan moeten ze dat zeggen.]
[Why aren't politicians held responsible for their false statements?](#)

Op 7 september 2015 beantwoordt minister Kamp de kamervraag: “Kunt u aangeven of er eerder en/of elders ervaring met deze techniek is opgedaan? Zo ja, welke risico’s en/of problemen komen uit deze eerdere ervaring naar voren? Zo nee, wat is dan uw mening over het feit dat deze techniek voor het eerst hier in Nederland wordt toegepast?” als volgt:

“Er is sinds het midden van de jaren negentig in Duitsland veel ervaring opgedaan met de toepassing van vulstoffen op basis van reststoffen met als doel zoutmijnen en zoutcavernes te stabiliseren.”

Dit antwoord lijkt te impliceren dat er al ervaring bestaat met de technieken die AKZO in Nederland wil toepassen om de cavernes te stabiliseren. Dat is niet zo. Niet vermeld wordt dat met de door AKZO beoogde technieken wereldwijd geen ervaring is. (Zie volgende slide.) De bewering is daarom op zijn best een halve waarheid, en daardoor misleidend en ten onrechte geruststellend.

Het doen van misleidende uitspraken zoals bovenstaande is een overtreding van de regels voor rationele oplossingsgerichte discussie. (“Argumentatieleer”)

- Waarom worden politici niet verantwoordelijk gehouden voor zulke overtredingen?
[Why aren't politicians held responsible for their violations of the rules for rational solution oriented discussion \(“theory of argumentation”\)?](#)

Aanvulling bij vorige slide:

Volgens de MER 2013 (p.16-17) en het Landelijk Afvalbeheersplan 2009-2021 (LAP2, p.188) bestaat wereldwijd geen ervaring met het stabiliseren van door oplossingsmijnbouw ontstane instabiele zoutcavernes met een op niet-bodem-eigen afvalstoffen gebaseerde vulstof. (Bron: website Stichting Huize Aarde.)

Andere misleidende uitspraken

Voorbeeld (uit vele andere): minister Kamp in antwoord op kamervragen, 7 september 2015:

“Er kunnen wel dioxines en zware metalen in de door verbranding ontstane reststoffen aanwezig zijn, maar voorwaarde voor uitvoering van het project is dat er geen milieuhygiënische risico’s mogen optreden tijdens de uitvoering en daarna (zie Landelijk afvalbeheerplan (2009- 2021), paragraaf 21.16.3).”

De minister weet net als iedereen dat in projecten zoals deze het uitsluiten van alle risico’s onmogelijk is en dat aan de voorwaarde dus niet kan worden voldaan. Logischerwijs staat de bewering gelijk aan:

“Het project mag niet worden uitgevoerd.”

Maar dat is natuurlijk niet wat de minister vindt.

Uitspraken zoals bovenstaande zijn dus misleidend en daarmee ontoelaatbaar in een rationele oplossingsgerichte discussie.

- Waarom worden politici niet verantwoordelijk gehouden voor hun overtredingen van de regels voor rationele oplossingsgerichte discussie (“argumentatieleer”)?
Why not hold politicians responsible for their violations of the rules for rational solution oriented discussion (“theory of argumentation”)?

Andere misleidende uitspraken

Nog een voorbeeld van hetzelfde type als het vorige:

College van B&W gemeente Enschede, in antwoord op vragen van een raadslid:

[Wij hebben er andermaal op gewezen dat] “opslag van afval in zoutcavernes op geen enkele wijze mag leiden tot milieu- en gezondheidsrisico’s.”

Bron: website Stichting Huize Aarde.

Beweringen in MER rapporten en risico analyses met onduidelijke of aanvechtbare betekenis 1

- In de voorliggende MER rapporten worden beweringen gedaan over een termijn van 10.000 jaar.
- Zulke beweringen zijn in een belangrijke zin gratuit, nietszeggend. Niemand die er verantwoordelijkheid voor claimt is dan nog aanspreekbaar.
 - Gezien reacties van het publiek lijkt het wel alsof gewone burgers zich daar duidelijker van bewust zijn dan de professionele risico analisten die de uitspraken doen, en de politici die ze overnemen.

Statements in the MER reports about a 10.000 year time span are in an important sense meaningless. By that time nobody who claims responsibility for such statements will be around to hold responsible.

Beweringen in MER rapporten en risico analyses met onduidelijke of aanvechtbare betekenis 2

- In MER rapporten en risico analyses komen uitspraken voor van het type:
“De kans dat scenario X of Y zich zal voordoen is verwaarloosbaar.”
“Scenario A of B is zo onwaarschijnlijk dat het kan worden verwaarloosd”.
 - Waarop zijn zulke uitspraken gebaseerd?
 - Wat is verwaarloosbaar?
- In MER reports and risk analyses statements occur of the following type:
“The probability that scenario X or Y will materialise is negligible.”
“Scenario A or B is so improbable that it can be neglected.”
 - What is the basis of such statements?
 - What is negligible?

Gebrek aan beschikbare informatie

- Er is zeer weinig informatie te vinden over concentraties gevaarlijke stoffen in vlieggas en andere verbrandingsresten. Dat geldt in ieder geval voor een buitenstaander.
Hoeveel en van welke stoffen zit er nu echt in?
 - Wie is verantwoordelijk te houden voor dit gebrek aan (toegankelijke) informatie?

Very little information is (readily) available about the concentrations of dangerous substances in combustion residuals.

Who can be held responsible for this lack of availability?

Gebrek aan (redenen voor) vertrouwen in deskundigen

- Deskundigen en deskundige bureaus spelen een belangrijke rol, ook hier. Maar er zijn niet veel redenen om vertrouwen te hebben in hun risico analyses, MER rapportages, en dergelijke.
 - Voorbeeld: Risico analyses van aardbevingsrisico's in Groningen. De Onderzoeksraad voor Veiligheid heeft gesignaleerd dat er sinds 1993 ernstige tekortkomingen zijn geweest in het onderzoek naar en de analyse van de aardbevingsrisico's. (*Aardbevingsrisico's in Groningen*. Onderzoeksraad voor Veiligheid, Februari 2015).
 - Hoe kunnen de bureaus verantwoordelijk worden gehouden voor de deugdelijkheid van hun onderzoeken en analyses?
 - Kunnen zij (en hun aandeelhouders) aansprakelijk worden gesteld als in hun analyses later evidente fouten of gebreken worden ontdekt?
 - Dat zou meer reden tot vertrouwen geven dan nu het geval is.
- Holding risk analysts and their companies liable for flaws in their analyses would provide a reason for trust.

Het publiek is onwetend

- Het publiek is slecht bekend met of doordrongen van de problemen en maatschappelijke kosten die (afval)verbranding en de overblijvende verbrandingsresten teweeg brengen.
 - Zoals: de aanzienlijke gezondheidseffecten van endocriene disruptoren ofwel pseudohormonen zoals dioxinen en furanen. (Zie daarover b.v. website Stichting Huize Aarde.)
 - Het publiek is dus ook niet doordrongen van het feit dat slechts een deel van de maatschappelijke kosten van (onder meer) elektriciteitsopwekking en afvalverwerking niet in de betaalde prijs zit:
 - Dat er dus te veel wordt geconsumeerd.
(Een hogere prijs zou tot lagere consumptie leiden.)
- Wie is verantwoordelijk te houden voor deze onwetendheid?

The public is largely ignorant about the problems and social costs including negative health effects of incinerating and combustion residuals. Who can be held responsible for this ignorance?

“Eerst doen dan denken”

- We worden geconfronteerd met een cumulatie van gevaarlijke verbrandingsresten. Het is al heel lang bezig, maar er is geen bevredigende oplossing.
- Het beeld dringt zich op van een reis naar de maan, waarbij de reisleader zich pas bij aankomst de vraag stelt: “Hoe komen we eigenlijk terug?”
- De praktijk van eerst doen dan denken moet worden teruggedrongen. Veel van het voorafgaande is daarop gericht.
The current practice of act first think later must be repelled or reversed. Much of the preceding is aimed at making that happen.

Conclusie uit delen I en III Conclusion from parts I and III

- Vanuit verantwoordelijkheids- en aansprakelijkheidsoptiek kan er veel worden verbeterd / *From the perspective of responsibility and liability much can be improved*

Verbetering in de zin van: meer in overeenstemming met breed gedragen ethische uitgangspunten, leidend tot effectievere beheersing van risico's en maatschappelijke kosten, en daarmee leidend tot een minder onduurzame samenleving.

Improvement in the sense of: in better agreement with broadly cherished ethical starting assumptions, leading to more effective control of risks and social costs, and therewith leading to a less unsustainable world.

- De noodzakelijke verbeteringen kunnen niet door een beperkt aantal mensen en dus ook niet van vandaag op morgen gerealiseerd worden.
The necessary improvements cannot be realised by a limited number of people and therewith cannot be realised tomorrow.
- Niettemin zijn de hier gepresenteerde overwegingen hopelijk toch nuttig bij het denken, discussieren, en onderhandelen over de huidige en soortgelijke cases.
In spite of this it is hoped that the considerations presented here are helpful for thinking, discussing and negotiating about the present and similar cases.

De volgende twee artikelen vormen de bron voor de gegeven informatie over de bodemverontreiniging in Nederland 1950-heden:

J.M. van Dunné, “Wie sterk is mag dom zijn”, *NJB*, 4 november 1994 afl. 39, pp. 1329-1338

J.M. van Dunné, “Kostenverhaal uit onrechtmatige daad, ex art. 75 lid 6 Wbb. De balans opgemaakt van het gebruik van burgerlijk recht bij bodemsanering en kostenverhaal.” In: *Kostenverhaal Bodemsanering. Afrekenen met het verleden, investeren in de toekomst?*, Red. J.M. van Dunné c.s., Den Haag: SDU Uitgevers, 2008, pp. 83-118

Het tweede artikel is beschikbaar op:

http://www.esl.eur.nl/fileadmin/ASSETS/frg/onderzoek/Emeriti/Dunne/Artikelen/deel2/Website_JvD_Artikelen_Ned._Tab_3_Milieuaanspr.heid_2008-2.pdf

De volgende twee boeken zijn een belangrijke bron van informatie over de transformatie van het aansprakelijkheidsrecht in de 19^e eeuw in de USA. Soortgelijke veranderingen deden zich in Europa voor.

M.J. Horwitz (1977). *The transformation of American law 1780-1860*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press, 1977.

M.J. Horwitz (1992). *The transformation of American law, 1870-1960. The crisis of legal orthodoxy*. New York and Oxford: Oxford University Press, 1992.

In de volgende publicatie en daarin genoemde artikelen wordt uitgelegd waarom beperkte aansprakelijkheid voor aandeelhouders van ondernemingen onhoudbaar is:

Henry Hansmann and Reinier Kraakman, “Toward unlimited shareholder liability for corporate torts”, Discussion Paper No. 94, 5/91, Program in Law and Economics Harvard Law School, Cambridge, MA, USA. ISSN 1045 – 6333 Beschikbaar op:

http://www.law.harvard.edu/programs/olin_center/papers/pdf/Hansmann_94.pdf

Het volgende boek bevat een diepgaande behandeling van de twee ethische principes die in Deel I werden geïntroduceerd:

J.F.C. van Velsen (2003). *Het recht van de logica*. Delft: Eburon Academic Publishers.

Informatie over dit boek is te vinden op: <http://www.rechtvandelogica.net/>

In datzelfde boek is ook een opsomming te vinden van de regels voor wat in deze presentatie werd genoemd “oplossingsgerichte rationele discussie”, en wat in dat boek “collectief redeneren” wordt genoemd.

Een diepgaander en vollediger behandeling van het aansprakelijkheidsrecht in het licht van vreedzaam samenleven en vooruitgang is te vinden in:

Henk Zandvoort (2012). "Legal liability in technology and science in view of peaceful coexistence and progress." In: Science and Technology Policy, Ed. Rigas Arvanitis, in *Encyclopaedia of Life Support Systems (EOLSS)*, Developed under the Auspices of the UNESCO, Eolss Publishers, Oxford , UK.

<http://www.eolss.net> (access with login only)

Beschikbaar via:

http://www.researchgate.net/publication/266663235_Legal_liability_in_technology_and_science_in_view_of_peaceful_coexistence_and_progress